

Nordregio

Et sted mellem bestikkelser og fremtrædende eksempler:

Muligheder for politisk støtte til retfærdige grønne omstillinger

Hilma Salonen

NORDREGIO POLICY BRIEF 2025:14

Indhold

Overordnet sammenfatning 3

Baggrund: Forhindringer for retfærdig grøn omstilling 5

Politikanbefalinger efter problem 6

Om denne publikation 11

Overordnet sammenfatning

De tiltagende effekter af klimaforandringer, behovet for at tilpasse sig til ændrede økonomiske og politiske realiteter samt den nylige energikrise har gjort, at de fleste nordiske borgere anerkender, at den grønne omstilling er nødvendig. Da produktionen af vedvarende energi er mere decentraliseret end produktionen af fossilt brændstof eller kerneenergi, har det en stor indvirkning på landskaber og arealanvendelse, hvorved de nordiske landdistrikter får en fremtrædende rolle i målene for den grønne omstilling. Der er imidlertid allerede tegn på, at omstillingsprocessen vil resultere i ulige behandling af by- og landdistrikter og sætte allerede marginaliserede regioner endnu længere tilbage. Nylige borgerundersøgelser påviser, at personer, der bor i landdistrikter, også mærker dette. Som følge heraf kæmper vi for at foretage retfærdige grønne omstillinger, hvorved arbejdet for at opnå klimamål sættes i fare (se f.eks. Rodríguez-Pose & Bartalucci 2023; Tapia et al. 2023; Ovaska & Vihinen 2020).

Hvordan kan vi sikre mere retfærdige grønne omstillinger i landdistrikterne? Dette policy brief er baseret på casestudie-arbejde i projektet *Just Green Transition in rural areas: local benefits from value creation*, der havde til formål at undersøge, hvilke fordele der ville skabe værdi baseret på grønne omstillingstiltag i den direkte påvirkningszone for nye energiprojekter. Casestudierne fandt sted i tre nordiske lande og på seks lokationer: i det nordlige Österbotten og det nordlige centrale Finland, med inddragelse af vindkraft og arealplanlægning; i Nord-Fron og Nord-Odal i Norge, med inddragelse af både vindkraft og strategisk bæredygtighedsarbejde; og i Skive og på Bornholm i Danmark, med inddragelse af en hybrid blanding af vedvarende energikilder i forbindelse med udvikling af industriparker.

Resultaterne fremhæver vigtigheden af at tage højde for lokale behov og den helt afgørende inddragelse af samfundet i planlægningen og implementeringen af omstillinger til grøn energi helt fra begyndelsen. Hvis nye grønne energiprojekter altid var ejet af lokale eller regionale kooperativer og primært skabte energi til lokal brug, ville det ikke være vanskeligt at få folk til at føle ejerskab over disse projekter.

Det er imidlertid ofte ikke et realistisk scenarie. Et projekt som den kommunalt igangsatte grønne industripark GreenLab i Skive, der siden etableringen er blevet et

fremtrædende eksempel til efterfølgelse for lignende landdistrikter, er vanskeligt at kopiere uden betydelige offentlige investeringer. Er det muligt at skabe mere plads til lokale initiativer, selv i kommuner uden store ressourcer?

Anbefalingerne i dette policy brief har til formål at foreslå mulige svar på dette spørgsmål for at overvinde de typiske problemer, der tynger grønne energiprojekter, og for at fremme en følelse af retfærdighed, der er forankret i den virkelighed, som man lever i lokalt. De foreslår:

- at lægge vægt på tidlig involvering og transparent kommunikation og kun at promovere realistiske visioner for at kortlægge alle de mulige virkninger af et nyt energiprojekt og gøre involveringen af lokalsamfund mere oprigtig;
- at kommunerne hjælper med at etablere fælles forhandlingsborde og informationsdeling mellem offentlige aktører med det formål at diversificere kompensationsordningerne og presse energiselskaberne til at finde frem til mere inkluderende tilgange;
- at finde frem til måder, hvorpå man også kan gøre de fordele ved grønne omstillinger synlige, der ikke er økonomiske eller kvantificerbare, såsom social trivsel og kommunal attraktivitet;
- at opdage og udnytte fordelene ved en landkommunes lille størrelse ved at udnytte potentialet ved allerede aktive borgerbevægelser, mulige projekter i lille skala og de mere fleksible metoder for lobbyvirksomhed, som det tillader.

Policy briefet slutter af med at påpege, at landdistrikterne i de nordiske lande står over for adskillige indbyrdes forbundne og beslægtede udfordringer på samme tid: den grønne omstilling, den digitale omstilling, og tilpasningen til befolkningstilbagegangen og manglen på arbejdskraft, for bare at nævne nogle af dem. I denne situation er det vigtigt at huske at samarbejde på tværs af sektorer og de siloer, der eksisterer inden for politisk beslutningstagning, for at kunne afstemme ressourcer og henvende sig til hele spektret af aktører og interessenter, der påvirkes af den grønne omstilling.

Endelig er vi nødt til at evaluere, hvad retfærdighed er inden for konteksten af grønne omstillinger i landdistrikter. Der tages kun højde for nogle aspekter af dette i de nuværende regler og konsekvensanalyseprocesser. Når vi anerkender dette og åbner op for processerne omkring nye energiprojekter helt fra starten, vil vi måske opleve, at hovedstadsregionerne får brug for at hale ind på landdistrikterne, ikke omvendt.

Baggrund: Forhindringer for retfærdig grøn omstilling

De fleste af de diskuterede cases omhandlede grønne energiprojekter, der er afhængige af omfattende arealanvendelse og store ændringer i landskaberne, nemlig vindmølleparker. Dermed var de fleste af diskussionerne fokuserede på at håndtere retfærdighedsbegrebet i en situation, hvor indvirkningerne af en omstilling er mangfoldige og ofte indirekte. Lovgivningen i de nordiske lande indeholder klare regler for vurdering af indvirkninger og de forbundne kompensationer. De beror imidlertid ofte på økonomiske kompensationer, der kun betales til de personer, der ejer jord i den direkte påvirkningszone for energianlægget. Ud over ejendomsskatten kan der være nogle samfundsmæssige fordele, som f.eks. at bygge et nyt idrætsanlæg til landsbyen. Disse typer fordele kommer nemt til at virke som bestikkelse. Hvis situationen ovenikøbet er sådan, at grønne energiprojekter starter med meget optimistiske og overfladiske scenarier vedrørende f.eks. jobskabelse eller indvirkningen på den lokale økonomi, vil den efterfølgende skuffelse over de faktiske fordele bringe den samfundsmæssige accept af alle fremtidige vedvarende energiprojekter i fare. Andre forhindringer vedrører at gøre de mere abstrakte mål, som f.eks. miljøhensyn eller klimatiltag, mere konkrete og relevante for den lokale oplevelse. Alt i alt bør processer, der omfatter etablering af nye energianlæg, være bedre designet til at reducere mistilliden, så det ikke kun er kommunale ressourcer, der ender med at bære vægten af de nationale ambitioner.

Politikanbefalinger efter problem

1. Planlægningsproces

I den indledende planlægningsfase kan kommunale ledere og potentielle kommercielle aktører, der er interesserede i regionen, starte engagerings- og kommunikationsprocessen, før der er indgået nogen aftaler. På denne måde engagerer man lokalsamfund, grundejere og rekreative grupper, men man kan også forsøge at nå ud til en bredere vifte af aktive borgere og researchere via onlineplatforme.

Tidlig engagering og transparent kommunikation

Problem: ændringer i landskaber fremkalder altid stærke følelser

Aktør: kommunale ledere og energiselskaber

Løsning: Tidlig engagering af lokale borgere, før byggeriet startes, er en vigtig metode til at kortlægge problemer, der forbliver usynlige i den officielle konsekvensanalyse. Det er ikke let at opmuntre til aktivt engagement, så det er afgørende at gøre brug af forskellige platforme (online og på stedet) og fremme vedvarende kontakt.

2. Kommunikationsproces

Når en plan er på plads, og konsekvensanalyserne er gennemført, er det vigtigt at formidle dette kombineret med så realistiske visioner som muligt – både med hensyn til positive og negative indvirkninger. På denne måde kan man engagere både de personer, der bor og færdes i den bredere påvirkningszone for det nye projekt, såvel som lokale virksomheder.

Fremme af realistiske visioner

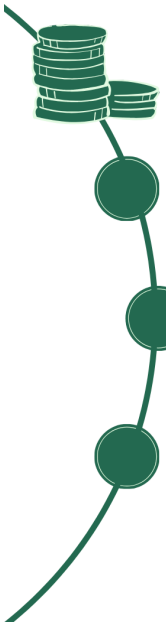
Problem: en følelse af magtesløshed, der fører til kraftig modstand

Aktør: nationale og regionale politikere

Løsning: Realistiske forventninger, når man vurderer de lokale økonomiske fordele, hjælper med at opbygge tillid. Realistiske vurderinger af indvirkning (f.eks. støj) er med til at forhindre modvilje i fremtiden, også blandt modstandere.

3. Aftaleproces

Inden der udarbejdes aftaler mellem kommunen, grundejere og energiselskaber, kan kommunerne fungere som mæglere mellem grundejere eller andre kommuner ved at gennemgå aftaler og drøfte, hvordan man bedre kan vurdere den samlede indvirkning, som nye energiprojekter vil have på lokalsamfundet. På denne måde engagerer man især kommunalt ansatte og grundejere.

Fælles forhandlingsborde og samarbejde om aftaler som en metode til at diversificere kompensationsordninger

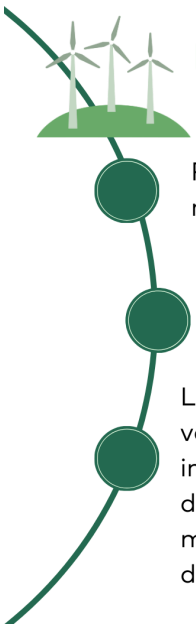
Problem: Direkte økonomiske kompensationer bringer splittelse og kan virke som bestikkelse

Aktør: Regionale politikere og kommunalt ansatte

Løsning: Grundejere kan vurdere aftaler sammen for at forhandle vilkår for kompensation, før den endelige beslutning om placering tages, hvilket sikrer upartiskhed. Kommuner kan dele oplysninger for at opnå mere indflydelse til at presse energiselskaber til at tilbyde bredere kompensationsordninger eller samfundsudviklingsstrategier.

4. Evalueringsproces efter opførelse

Når der er gået noget tid, og det er muligt at evaluere, hvordan de forventede lokale fordele ved det nye energiprojekt endte med at spænde af, kan researchere og kommunale ledere, der er aktive i denne proces, tænke mere kreativt og inkluderende for at identificere og visualisere rækken af mulige fordele, som grønne omstillinger kan give lokalsamfundet. Så kan bestræbelserne efter disse fordele bedre inkluderes i planlægningsprocesserne for de næste energiprojekter. På denne måde engageres hele den befolkningsgruppe, der bor i regionen.

Synliggørelse af ikke-økonomiske fordele

Problem: Drøftelse af fordele fokuserer kun på kvantificerbare resultater (antal job, skatter), som kun interesserer nogle borgere

Aktør: Nationale og regionale politikere, embedspersoner, energiselskaber

Løsning: Grønne omstillinger er også forbundet med mulige fordele, der er vanskelige at måle, og vi har brug for at kunne visualisere disse indvirkninger. Det er også afgørende at inkludere de personers synsvinkler, der ikke ejer jord, som f.eks. unge mennesker. Hvis man knytter de miljømæssige fordele til større udviklingsmål, kan det hjælpe med at gøre dem mere konkrete og samtidig forbedre folks værdsættelse af deres hjem.

5. Hele den grønne omstillingsproces

I forbindelse med, at de nordiske lande forsøger at finde frem til nye måder at fremskynde den grønne omstilling på for at opfylde deres klimamål og støtte udviklingen af landdistrikterne med stadig mere stedbaserede tilgange, er det afgørende, at politikere på nationalt niveau stopper op og tager højde for den handlekraft og de handlingsmuligheder, der allerede eksisterer i disse regioner, og ikke overser dem på grund af den mindre skala. På denne måde engageres alle nordiske borgere.

Anerkendelse af handlekraften i landdistrikterne og de små aktørers potentiale

Problem: Grønne omstillingstiltag behandler aktører i landdistrikterne som passive respondenter og kæmper med engageringen

Aktør: Nationale og lokale politiske beslutningstagere

Løsning: Identificering af eksisterende aktive borgergrupper, initiativer og motivationer i lokalområdet for at inddrage dem i samarbejdet. Udforskning af grønne omstillingsprojekter i mindre skala for at minimere modstand og fremme en følelse af fællesskab. Udnyttelse af mindre kommuners fleksibilitet, direkte kontakter og hurtigere processer til at udforske bredere muligheder for planlægning af nye energiprojekter.

Om denne publikation

Et sted mellem bestikkelser og fremtrædende eksempler: Muligheder for politisk støtte til retfærdige grønne omstillinger

Policy brief baseret på casestudierapporten "Can local value creation induce a sense of justice during green transitions? A study of six rural areas in Denmark, Finland, and Norway"

Hilma Salonen

Dette policy brief blev skrevet under den tematiske gruppe Grønn og inkluderende bygdeutvikling i Norden (2021-2024), en del af det nordisk samarbeidsprogram for regional utvikling og planlegging 2021-2024.

Nordregio policy brief 2025:14
ISSN: 2001-3876
DOI: 10.6027/PB2025:14.2001-3876

© Nordregio 2025

Kommunikation og layout: Miia Itänen